

Teachers' Lived Experience about Adolescents' Educational Alienation from Social Studies Textbooks: A Phenomenological Study

Hasanali Garmabi^{1*}

1. *Corresponding author*, Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Farhangian University, P.O.Box1466-889, Tehran, Iran

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Research Article

Keywords: practical knowledge, teachers, art in education, non-artistic subjects

The present study was conducted with the aim of investigating the practical knowledge of teachers about the use of art in teaching non-artistic subjects in the elementary school. This research is of the type of applied-descriptive research which was carried out by survey method. The statistical population of the research is the primary school teachers of Karaj city, a sample of 31 people participated with the purposeful sampling method. Data analysis was done by three-step coding method and validation was done by re-referring the results of analysis and coding to the participants. The findings include 51 practical experiences along with subjects and their implementation steps as well as 12 categories and themes related to the results of those experiences, among the 12 results, motivational works, facilitating, consolidating and deepening learning and creating the context for the production of artistic works, respectively are mostly emphasized and mentioned by teachers.

Article history:

Received: 25 June 2025

Reviewed: 03 October 2025

Accepted: 21 October 2025

Published: 05 November 2025

Citation (APA): Garmabi. H. (2025). Teachers' Lived Experience about Adolescents' Educational Alienation from Social Studies Textbooks: A Phenomenological Study, *Iranian Journal of curriculum studies*. 20 (78), 147-170

 <https://doi.org/10.22034/jcs.2025.442801.2224>

© The Author(s).

Publisher: Iranian Curriculum Studies

Extended Abstract

Introduction:

In recent years, the use of art in education has been proposed and pursued as a quality improvement project in some educational systems such as India, Australia, United States, etc. In this regard, the present study was conducted with the aim of investigating the practical knowledge of teachers about the use of art in teaching non-art subjects in elementary school.

Methodology:

This study was an applied-descriptive research and, in terms of data type, was qualitative and phenomenological. The statistical population of the study was elementary school teachers in Karaj, with a sample of 31 people participating using purposive sampling. Considering the phenomenological method, the data collection tool was a semi-structured interview in which the researcher asked general questions about the teachers' experience in terms of the purpose, method, and results of the use of art, and the interviewees narrated and recounted their experiences in light of those questions. Data analysis was carried out using a three-stage coding method and validation was carried out by referring the results of the analysis and coding back to the participants.

Findings:

The findings included 51 practical experiences along with the subject matters and their implementation steps, as well as 12 categories and themes related to the results of those experiences. These results showed that the application of art in teaching non-art subjects was carried out in various subjects and subjects with various techniques, and the multiplicity of techniques arose from the nature of the subjects and implementation situations. Another result of the study was the 12 categories as results and consequences, which were: enriching learning; laying the groundwork for the production of works of art; motivating works; fostering creativity; facilitating, consolidating, and deepening learning; synergy between students and strengthening metacognitive skills; providing evaluation opportunities; increasing student participation and engagement; paying attention to student interest; optimal use and saving of time; producing professional knowledge; paying attention to nuances and details.

Conclusion:

Analysis of the collected data showed that, first, the multiplicity of different techniques for applying art in teaching other subjects arises from the nature of various subjects and implementation situations, and it is not possible to provide a linear model for the application of art in teaching non-art subjects; second, among the 12 results, the motivational effects,

facilitation, consolidation and deepening of learning, and preparation for the production of works of art were emphasized and mentioned most by teachers in that order.

بررسی دانش عملی معلمان دوره ابتدایی درباره کاربرد هنر در آموزش دروس غیرهنری^۱

حسنعلی گرمابی^{*۱}

۱. نویسنده مسئول، استادیار گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. رایانامه: h.garmabi@cfu.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله اصیل پژوهشی</p> <p>کلیدواژه‌ها: دانش عملی، معلمان، هنر در آموزش، دروس غیرهنری</p> <p>تاریخچه مقاله: تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۴/۰۴ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۷/۱۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۲۹ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۸/۱۴</p>	<p>مقاله حاضر با هدف بررسی دانش عملی معلمان درباره کاربرد هنر در آموزش دروس غیرهنری دوره ابتدایی انجام شده است. این پژوهش از نوع پژوهش‌های کاربردی-توصیفی و از منظر نوع داده‌ها کیفی بوده که انجام آن با روش پیمایشی صورت گرفته است. جامعه آماری پژوهش معلمان دوره ابتدایی شهر کرج بوده که نمونه‌ای به تعداد ۳۱ نفر با روش نمونه‌گیری هدفمند مشارکت نموده‌اند. تجزیه و تحلیل داده‌ها با روش کدگذاری سه مرحله‌ای و اعتباریابی با روش ارجاع مجدد نتایج تحلیل و کدگذاری به مشارکت‌کنندگان صورت پذیرفت. یافته‌ها مشتمل بر ۵۱ تجربه عملی به همراه موضوعات درسی و گام‌های اجرایی آن‌ها و همچنین ۱۲ مقوله و مضمون مربوط به نتایج آن تجارب می‌باشد که در بین ۱۲ نتیجه، آثار انگیزشی، تسهیل، تثبیت و تعمیق یادگیری و زمینه‌سازی تولید آثار هنری به ترتیب بیشتر از سوی معلمان مورد تأکید و اشاره قرار گرفته‌اند.</p>

استناد به این مقاله: گرمابی، حسن (۱۴۰۴). بررسی دانش عملی معلمان دوره ابتدایی درباره کاربرد هنر در آموزش دروس غیرهنری، مطالعات

برنامه درسی، ۲۰ (۷۸)، ۱۷۰-۱۴۷. <https://doi.org/10.22034/jcs.2025.442801.2224>

© نویسندگان.

ناشر: انجمن مطالعات برنامه درسی ایران.

۱. مقاله برگرفته از طرح پژوهشی است که با حمایت فرهنگستان هنر ایران انجام شده است.

مقدمه

در سال‌های اخیر کاربرد هنر در آموزش به مثابه یک پروژه کیفیت‌بخشی در برخی نظام‌های آموزشی مانند هندوستان (Senapaty, 2019)، استرالیا (Ewing, 2017)، ایالت‌های مختلف آمریکا (Lisa, 2013) مطرح و دنبال شده است. بر اساس کتاب «هنر به مثابه تجربه» جان دیویی (Dewey, 1934) که در آن کوشیده است هنر را به درون محیط اجتماعی، فرهنگی، مادی و زندگی روزمره مردم آورد می‌توان کاربرد هنر در آموزش را از جمله شقوق عملی فرض کرد که سعی دارد هنر را نه به عنوان یک رشته علمی و عمل خاص هنرمندان بلکه آن را برای آموزش موضوعات غیرهنری، به صحنه تعلیم و تربیت و کلاس درس وارد سازد تا بتواند اثربخشی فعالیت‌های تربیتی و یادگیری را رقم زند. زومپالا و موریکی (Zormpala & Mouriki, 2020) بیان می‌کنند: «امروزه نشان داده شده است که تلفیق هنرها نه تنها از آموزش هنرها بلکه از آموزش سایر رشته‌های علمی پشتیبانی می‌کنند و بررسی تعداد زیادی از تلفیق هنرها نشان داده‌اند که می‌توانند از نظر آموزشی موفق بوده و به عنوان حوزه‌های متحول‌کننده به شمار آیند». بیسکو و ویلسون (Biscoe & Wilson, 2015) در مطالعه‌ای بیان کردند: «با درهم آمیختن اشکال و روش‌های هنری با محتوای درسی در همه حوزه‌های یادگیری، دانش‌آموزان درباره هنر و موضوعات دیگر بیشتر می‌آموزند، شایستگی‌های یادگیری شخصی‌شان را کسب کنند و مدرسه‌ای که از رویکرد تلفیق هنرها استفاده نموده است ظرفیت و میل به یادگیری دانش‌آموزان را افزایش داده است». لاجوی و پرین (lovejoy & Prain, 2021) در مطالعه‌ای در استرالیا به بررسی اینکه معلمان از تلفیق هنرها و علوم چه چیزی می‌آموزند اشاره می‌کنند: «معلمان شرکت‌کننده در این طرح مزایای متعدد این نوآوری (تلفیق هنر با علوم) را درک کرده‌اند لیکن تداوم این نوآوری با شیوه‌های مختلف تلفیق، مستلزم شرایط متنوعی می‌باشد». کامیل و استیو (Camille & Steve, 2020) گفته‌اند: «تجربیات هنری مانند تئاتر، نقاشی‌های دیواری، تمرین یک قطعه موسیقی یا یادگیری ترکیب رنگ‌ها می‌تواند بهبود عاطفی و اجتماعی کودکان را توسعه دهد». کارپنتر و گاندارا (Carpenter & Gandara, 2018) با تلفیق هنرهای تجسمی و درس علوم نشان دادند این رویکرد موجب ارتقاء انگیزه همه دانش‌آموزان شده و موجب گردیده آنان با انگیزه درونی و به صورت طبیعی در فرایند تدریس و فعالیت‌ها درگیر شوند. پانزالان (Punzalan, 2018) نیز نشان داد استفاده از هنرهای تجسمی در حوزه‌های مختلف یادگیری، دانش‌آموزان را به مشارکت تشویق می‌کند و این باعث افزایش اعتماد به نفس و مزیت آن‌ها در فرآیند یادگیری می‌شود. شرفی (Sharafi, 2011) در پژوهشی بیان کرده است: «در ساعت هنر، کاربرد مفاهیم علوم در هنر به عنوان یک رویکرد تلفیقی متمایز در مقابل کاربرد هنر در آموزش، موردنظر است و مفاهیم علوم تجربی در خدمت یادگیری هنر قرار می‌گیرد. از این رو مفهوم و قلمرو تولید هنری مورد تأکید قرار گرفته است». گرمابی (Garmabi, 2022) با بررسی تجارب معلمان در زمینه کاربرد هنر در آموزش آثار و آموزه‌های این تجارب را در درجه اول تسهیل تحقق اهداف عاطفی و تزریق جذابیت به دنیای یادگیری سپس تسهیل تحقق اهداف شناختی مهارتی و مدیریت کلاس درس ذکر کرده است. سبزه، فتحی و حسنلو (Sabzeh, Fathi & Hasanlo, 2024) با انجام پژوهشی با هدف بررسی اثربخشی فعالیت‌های نمایشی، شعرخوانی و داستان‌گویی در یادگیری مفاهیم کسر درس ریاضی دانش‌آموزان پایه چهارم ابتدایی نشان دادند میانگین پس‌آزمون نسبت به پیش‌آزمون در گروه فعالیت‌های نمایشی، شعرخوانی و داستان‌گویی افزایش یافته است و میانگین نمرات پس‌آزمون مفهوم کسر به طور معناداری در گروه آزمایش بیشتر از گروه کنترل است. رستم زاده و اسدی (Rostamzadeh & Asadi, 2023) در پژوهشی بیان نمودند میان استفاده از هنرهای تجسمی تصویری با هر دو متغیر پیشرفت تحصیلی و خلاقیت دانش‌آموزان رابطه مثبت و معنی‌داری برقرار است.

همان‌طور که یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهد برخورداری کلاس‌های درس و دانش‌آموزان از هنر نتایج مثبتی می‌تواند تولید نماید و این نتایج ضرورت توجه و اقدام عملی را یادآوری می‌سازد. باین‌حال کاربرد هنر در آموزش از ویژگی‌های خاصی برخوردار است. دیویس (Davis, 2008) درباره کاربرد هنر در آموزش سایر دروس، از دو حالت تلفیق هنرها^۱ و تزریق هنرها^۲ سخن به میان می‌آورد و می‌گوید در تلفیق هنرها، هنرها با محتوای اصلی درهم‌تنیده می‌شوند و به عنوان شرکای برابر با سایر موضوعات و با هدف بهبود آموزش و یادگیری در داخل موضوعات درسی و یا در سراسر برنامه درسی عمومی منظور می‌گردند. در حالی که در تزریق هنرها هنرمندان یا آثار هنری را از بیرون برنامه درسی می‌آورند تا هر آنچه که در کلاس درس یا فعالیت‌های هنری و غیرهنری می‌گذرد را غنی‌سازی کنند. برنافورد^۳ و دیگران (Bernaford & et al, 2001) نیز کاربرد هنر در آموزش سایر درس‌ها را امر پیچیده‌ای می‌دانند و خود این کاربرد را نوعی هنر قلمداد می‌کنند. از سوی دیگر لیزا (Lisa, 2013) آن را یک امر انجام‌دانی و از جنس عمل معرفی می‌نماید. این ویژگی‌های هنرگونه و خصلت عملی سبب شده که در حوزه نحوه کاربرد هنر در فرایندهای تربیتی نیازمند دانش‌هایی از قسم دانش عملی^۴ باشیم. این ویژگی‌های کاربرد هنر در آموزش نشان می‌دهد که کاربرد هنر در آموزش مطابق دیدگاه فنسترماخر (Fenstermacher, 1994) بیشتر با دانش عملی سنخیت دارد. بدیهی است که بسط و اشاعه این نوع دانش مستلزم گردآوری، توصیف و تفسیر تجارب معلمان در این زمینه است. در این راستا نوشتار حاضر به دنبال کاوش این نوع دانش در بین معلمان است تا با پاسخ به پرسش‌های زیر بتواند سهم هرچند ناچیزی در تقویت منابع علمی چگونگی کاربرد هنر در آموزش موضوعات غیرهنری داشته باشد.

۱. چگونه معلمان از قابلیت‌های هنر در آموزش دروس غیرهنری بهره می‌گیرند؟

۲. براساس تجربه‌زیسته معلمان، استفاده از قابلیت‌های هنر در آموزش دروس غیرهنری، چه نتایج و پیامدهایی بدنبال داشته است؟

روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش نحوه به‌کارگیری هنر توسط معلمان دوره ابتدایی در آموزش دروس غیرهنری بررسی گردیده است لذا مطالعه حاضر از منظر هدف، یک پژوهش توصیفی کاربردی، از منظر نوع داده‌ها کیفی و از نوع پدیدارشناسی است. جامعه آماری پژوهش، معلمان دوره ابتدایی شهر کرج بوده است که نمونه موردنظر یعنی اطلاع‌رسان‌ها با نمونه‌گیری هدفمند افراد مطلع (صاحب تجربه کاربرد هنر در آموزش) انتخاب و این نمونه‌گیری تا زمان اشباع داده‌ها یعنی ۳۱ نفر مطابق جدول (۱) ادامه پیدا کرده است. نمونه‌های هدفمند با ملاک داشتن تجربه عملی در مورد کاربرد رشته‌های گوناگون هنر در آموزش دروس غیرهنری انتخاب گردیدند که در بخش پژوهشی که این مقاله از آن استخراج شده است مشارکت داشته و اعلام نموده بودند دارای تجربه عملی در زمینه مذکور هستند.

1. Arts Integration
2. Arts Infusion
3. Bernaford
4. Practical Knowledge

جدول ۱: مشخصات اطلاع‌رسان‌ها

جنسیت	سابقه تدریس				مدرک تحصیلی
	زیر ۱۰ سال	۱۰ تا ۲۰ سال	بالای ۲۰ سال	کارشناسی	
مرد	۱۹	۱	۳	۲۷	کارشناسی ارشد
زن	۲۷	۱	۳	۲	دکترای
جمع نمونه: ۳۱ نفر					

ابزار پژوهش مصاحبه نیمه‌ساختارمند بوده که در آن پژوهشگر سوالات کلی درباره تجربه معلمان از منظر هدف، شیوه و نتایج کاربرد هنر مطرح و مصاحبه شوندگان با توجه به آن سوالات تجارب خویش را روایت و بازگو نمودند. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات، از تحلیل محتوا و کدگذاری سه مرحله‌ای استراس و کوربین^۱ بهره گرفته شده است. ابتدا داده و اطلاعات مربوطه به صورت باز کد گذاری شد سپس با دسته بندی آنها کدهای محوری و مقولات در سطح انتزاعی بالاتر مشخص گردید. برای بررسی اعتبار اطلاعات، مقوله‌ها و مضامین استخراج شده از طریق کدگذاری نیز، ابتدا سعی شد با کدگذاری در فاصله‌های زمانی متفاوت و فرایند رفت و برگشتی، کدگذاری با دقت لازم انجام پذیرد. به عبارت دیگر متن اطلاعات گردآوری شده، حداقل دوبار تحلیل و کدگذاری شد سپس باز جهت بالا بردن اعتبار کدگذاری، از روش ارجاع مجدد نتایج تحلیل به مشارکت‌کنندگان نیز استفاده به عمل آمد تا با بررسی آنها مقوله‌ها و مضامین داده شده با آنچه مقصود اطلاع‌رسان‌ها بوده همخوانی پیدا نماید.

یافته‌ها

سوال اول: معلمان چگونه از قابلیت‌های هنر در آموزش دروس غیرهنری بهره گرفته‌اند؟

همان‌طور که از محتوای سوال پیداست در اینجا هدف پژوهش، کاوش چگونگی بهره‌گیری معلمان از رشته‌های هنری برای تدریس دروس غیرهنری است. در این راستا پژوهشگر کوشیده پاسخ دهد (جدول ۲) که معلمان از کدام رشته‌ها در کدام موضوعات درسی استفاده نموده‌اند و این تلفیق با چه مراحل دنیال شده است؟

جدول ۲: چگونگی استفاده تلفیقی معلمان از رشته‌های هنری در تدریس موضوعات غیرهنری

شماره تجربه	عنوان تجربه عملی	مراحل تلفیق
۱	تلفیق کاردستی با مبحث الگویابی ریاضی	۱) تهیه وسایلی مانند مهره‌های رنگی، حبوبات، درب نوشابه، چوب کبریت و غیره
		۲) ساخت یک الگو توسط خود معلم با استفاده از مقوا
		۳) ساخت الگو توسط شاگردان بر روی برگه کاغذ براساس سوال نوشته شده در روی برگه
		۴) پاسخ به سوال‌هایی مانند «شکل شماره ۱۰ چند عدس و چند لوبیا خواهد داشت»
۲	تلفیق کاردستی چرتکه با عددنویسی ریاضی	۱) آماده‌سازی وسایل
		۲) ساخت مهره‌های چرتکه از گل رس
		۳) رنگ‌آمیزی مهره‌های خشک شده
		۴) ساخت چرتکه
		۵) ساخت جدول ارزش مکانی با مقوا، برگه کاغذ معمولی و طلق شفاف
		۶) پاسخ به سوالات عددنویسی با استفاده از وسایل ساخته شده

شماره تجربه	عنوان تجربه عملی	مراحل تلفیق
۳	تلفیق کاردستی با موضوع ماشین‌های ورودی-خروجی ریاضی	(۱) آماده‌سازی وسایلی مانند مقوا، کاغذ، چسب و غیره (۲) ساخت ماشین‌های ورودی و خروجی (۳) تعیین فرایند و کار ماشین‌ها (۴) شبیه سازی ماشین‌ها به دستگاه‌های آب‌میوه گیری، چرخ‌گوشت و غیره (۵) توصیف فرآیند و کار ماشین با مثال‌های بیشتر
۴	ساخت کاردستی ساعت و بیان به صورت کسر	(۱) تهیه کردن وسایلی مانند مقوا، کاغذ، سوزن و غیره (۲) کشیدن صفحه ساعت (۳) تقسیم صفحه ساعت به قسمت‌های مربوطه برای درک کسر و تثبیت خواندن ساعت (۴) تنظیم ساعت براساس سؤالات اعلامی معلم
۵	تلفیق کاردستی با مبحث زاویه	(۱) آماده کردن وسایلی مانند چوب پزشکی، نی، مقوا و غیره (۲) وصل کردن سر دو تا از وسایل فوق (۳) مشخص کردن فاصله بین دو وسیله (۴) تنظیم زاویه با اندازه‌های مختلف و نام گذاری آنها
۶	تلفیق نقاشی و عکاسی با زوایای مرکزی دایره	(۱) آماده‌سازی شاگردان برای فعالیت بدون اعلام نام درس ریاضی (۲) آماده کردن وسایلی مانند مقوا، کاغذ، مداد رنگی و غیره (۳) کشیدن سه دایره در ابعاد مختلف (۴) رنگ‌آمیزی دایره‌ها و شبیه سازی آنها از طریق تغییرات کوچک به شکلک آدمک، پیتزا و غیره (۵) برش دایره‌ها (۶) کشیدن زاویه با یک گوشه خاص گونیا در مرکز هر سه دایره (۷) روی هم قراردادن دایره‌ها و مقایسه زوایای ترسیم شده (۸) بیان تساوی زوایا علیرغم متفاوت بودن اندازه دایره‌ها (۹) ارجاع دانش‌آموزان به کتاب ریاضی و غافلگیری آنان که یک صفحه تدریس شده (۱۰) انجام فعالیت کار در کلاس مربوطه (۱۱) عکس گرفتن معلم از نتیجه فعالیت‌های شاگردان و اشتراک‌گذاری آن در گروه مجازی
۷	کاردستی ساخت گونیا	(۱) آوردن وسایلی مانند مقوا، کاغذ و مداد رنگی (۲) رنگ‌آمیزی کاغذها (۳) برش کاغذها با راهنمایی معلم براساس خطوط تعیین شده (۴) مشاهده کاغذهای بریده شده که شبیه گونیا هستند
۸	تلفیق نقاشی با درس آفریدگار زیبایی فارسی چهارم	(۱) تدریس درس آفریدگار زیبایی و روخوانی آن از سوی دانش‌آموزان (۲) آماده کردن وسایل نقاشی مانند کاغذ یا دفتر نقاشی و غیره (۳) نقاشی فصل‌ها به طور جداگانه (۴) نوشتن متن‌های مربوط به فصل‌ها در کنار نقاشی آنها
۹	تلفیق موضوعات بخوان بیندیش فارسی با نقاشی	(۱) خواندن متن قسمت بخوان و بیندیش (۲) خلاصه‌نویسی متن بخوان و بیندیش (۳) نقاشی براساس متن در کنار خلاصه نوشته شده

شماره تجربه	عنوان تجربه عملی	مراحل تلفیق
۱۰	تلفیق نمایش با درس قویترین حیوان جنگل فارسی چهارم	(۱) تدریس درس قویترین حیوان جنگل (۲) تهیه و آماده‌سازی ماسک حیوانات مختلف (۳) ایفای نقش شیر و بقیه حیوانات از سوی شاگردان با استفاده از ماسک‌ها
۱۱	تلفیق قصه‌گویی و نقاشی با درس راز نشانه‌ها فارسی چهارم	(۱) نوشتن داستان شبیه متن درس (۲) کشیدن نقاشی مرتبط با داستان خلاق که نوشته اند (۳) خواندن داستان و نمایش نقاشی مربوط به آن
۱۲	تلفیق نقاشی با موضوع قدم یازدهم موش کوچولو فارسی چهارم	(۱) طرح سوال «اگر جای شیرکوجولو بودم چه می‌کردم؟» (۲) نوشتن پاسخ سوال از سوی شاگردان در یک صفحه (۳) کشیدن نقاشی براساس پاسخ نوشته شده
۱۳	تلفیق ضرب‌المثل جوینده یابنده است با نقاشی	(۱) خواندن متن کتاب درباره ضرب‌المثل جوینده یابنده است (۲) اعلام تکلیف نقاشی برای ضرب‌المثل غیر از تصویر کتاب (۳) بررسی نقاشی‌ها و نشان‌دادن نقاشی‌های جالب به کل کلاس و اشتراک گذاری در گروه مجازی شاد
۱۴	تلفیق نقاشی با درس همسایگان ما مطالعات اجتماعی	(۱) تدریس درس همسایگان ما با روش انتخابی معلم (۲) نقاشی با موضوع رعایت حقوق همسایگان در برگه کاغذ یا چسباندن تصویر دیگر بر روی آن (۳) شرح چگونگی رفتار با همسایگان و رعایت حقوق آنان در اطراف نقاشی یا عکس
۱۵	تلفیق کاردستی با درس محله‌ها مطالعات اجتماعی	(۱) تدریس درس محله با روش موردنظر معلم (۲) انتخاب محله مدرسه به عنوان محله مشترک بچه‌ها بخاطر تفاوت محله‌های زندگی دانش‌آموزان (۳) گردآوری اطلاعات درباره محله مدرسه در طول یک هفته (۴) گروه بندی دانش‌آموزان برای ساخت ماکت محله (۵) ساخت ماکت به صورت گروهی (۶) تهیه عکس از ماکت‌ها و اشتراک گذاری مجازی آن‌ها (۷) جمع آوری زباله‌ها و مواد اضافی و مرتب کردن کلاس
۱۶	تلفیق طراحی با موضوع راهنمای نقشه	(۱) آوردن برگه و لوازم التحریر مورد نیاز (۲) انتخاب یک مکان برای ترسیم نقشه به دلخواه (۳) تنظیم راهنمای نقشه در پایین نقشه ترسیم شده
۱۷	تلفیق نقاشی با درس «شهر و روستای من» مطالعات اجتماعی	(۱) آماده‌سازی وسایل مورد نیاز نقاشی (۲) نقاشی شهر، روستا و زندگی عشایری (۳) شرح مختصر ویژگی‌های سکونتگاه‌ها در کنار نقاشی مربوطه
۱۸	تلفیق کاردستی با موضوع جهت‌های جغرافیایی	(۱) آماده کردن وسایلی مانند مقوا، درب ظروف پلاستیکی، درب سس، دبه ماست و غیره (۲) ساختن قطب نما با وسایل مذکور (۳) نشان دادن جهت‌های جغرافیایی با وسیله ساخته شده

شماره تجربه	عنوان تجربه عملی	مراحل تلفیق
۱۹	تلفیق طراحی با جهت‌های جغرافیایی	(۱) بیان هدف فعالیت با عنوان طراحی کروکی یک گنج فرضی (۲) آماده‌سازی وسایل طراحی (۳) طراحی کروکی رسیدن به گنج فرضی از مسیرهای مختلف و عبور از برخی موانعی چون ازدهای دو سر، دره عمیق و غیره (۴) بیان توصیفی حرکت یک فرد از مبدأ تا مقصد با استفاده از اصطلاحات جهت‌های جغرافیایی
۲۰	تلفیق قصه‌گویی با موضوع زندگی غارنشینی مطالعات	(۱) بیان هدف فعالیت به شاگردان مبنی بر نوشتن داستانی در مورد داد و ستد در زمان زندگی غارنشینی (۲) نوشتن داستان خود که انگار در زمان غارنشینی زندگی می‌کنند (۳) کشیدن نقاشی برای داستان نوشته شده (۴) به اشتراک‌گذاری داستان و نقاشی مربوطه
۲۱	تلفیق خوشنویسی با موضوع درس خط‌میخی مطالعات اجتماعی	(۱) بیان هدف فعالیت مبنی بر نوشتن یک جمله با خط میخی و ترجمه آن (۲) نوشتن جمله مربوطه با خط‌میخی (۳) نوشتن ترجمه خط میخی با رنگ متفاوت
۲۲	تلفیق حجم‌سازی (مجسمه، سفال) با موضوع نحوه مطالعه مورخان	(۱) آماده‌سازی وسایل سفالگری (۲) تهیه چند ظرف سفالی ساده و طراحی روی آن با خلاقیت خود مانند یک شکلک (۳) ایفای نقش یک مورخ، که از سفال درست شده چه اطلاعاتی می‌تواند بدست بیاورد
۲۳	تلفیق نقاشی و نمایش برای درس «مطالعه شهرهای باستانی» مطالعات اجتماعی	(۱) ترسیم یک نقاشی از شهرهای باستانی برای موزه باستانی آن شهر (۲) ایفای نقش مسئول موزه برای توضیح محتوای نقاشی ترسیم شده با زبان خود به بازدیدکنندگان فرضی (سایر دانش‌آموزان)
۲۴	تلفیق نقاشی، کاردستی و پوستر سازی با موضوع شهرهای باستانی	(۱) آماده‌سازی وسایل ساخت پوستر (۲) ساختن پوستر شهرهای باستانی با تلفیقی از نقاشی و متن (۳) برگزاری نمایشگاه کوچک از پوسترهای ساخته شده (۴) دعوت از افراد خارج از کلاس مانند معاونین جهت بازدید از پوسترها
۲۵	تلفیق نقاشی با درس‌های مختلف هدیه‌های آسمان	(۱) تدریس درس هدیه‌های آسمان از طریق روش‌های معمول و موردنظر معلم مانند قصه‌گویی، پرسش و پاسخ، سخنرانی و غیره (۲) ارائه تکلیف نقاشی درباره پیام درس تدریس شده (۳) خلاصه نویسی یا شرحی بر نقاشی در کنار آن (۴) بررسی و بازخورد مناسب به آثار
۲۶	تلفیق نقاشی با پیام قرآنی	(۱) خواندن پیام قرآنی «اگر بخواهید نعمت‌های خدا را بشمارید قطعاً نمی‌توانید» (۲) درخواست از دانش‌آموزان برای فهرست نعمت‌های خدا که به آنها داده است (۳) درخواست از دانش‌آموزان برای نقاشی نعمت‌هایی که یادداشت کرده‌اند (۴) فراهم ساختن زمینه دریافت درونی پیام قرآنی بر بی‌شمار بودن نعمت‌های خداوند

شماره تجربه	عنوان تجربه عملی	مراحل تلفیق
۲۷	تلفیق مبحث انرژی با نقاشی	<p>(۱) تدریس مبحث انرژی با روش‌های مورد انتخابی معلم</p> <p>(۲) نقاشی وسیله‌ها و پدیده‌هایی که نوعی از انرژی را نشان می‌دهند</p> <p>(۳) نوشتن شرحی بر انرژی موردنظر وسیله یا پدیده نقاشی شده</p>
۲۸	تلفیق کاردستی با انرژی صوتی	<p>(۱) آماده سازی وسایلی مانند بادکنک، دانه برنج، کش، لیوان پلاستیکی و غیره</p> <p>(۲) فوت کردن بادکنک توسط دانش‌آموزان تا اینکه یک نفر بادکنک را بترکاند</p> <p>(۳) انتخاب اولین بادکنک ترکیده شده</p> <p>(۴) کشیدن بادکنک ترکیده شده روی لیوان پلاستیکی</p> <p>(۵) گذاشتن چند دانه برنج روی بادکنک کشیده شده</p> <p>(۶) ضربه زدن به میز و مشاهده آنچه اتفاق می‌افتد برای درک انرژی صوتی</p>
۲۹	ساخت کاردستی مدار الکتریکی	<p>(۱) آماده‌سازی و سایل مورد نیاز مدار الکتریکی</p> <p>(۲) درست کردن مدار الکتریکی ساده</p> <p>(۳) بررسی مدارهای ساخته شده و ارائه بازخورد لازم</p>
۳۰	تلفیق قصه‌گویی با موضوع سنگ‌ها	<p>(۱) طرح فعالیت قصه‌گویی با موضوع سرگذشت سنگ غلت خورده از بالای کوه با زبان خود</p> <p>(۲) نوشتن قصه سرگذشت خود به عنوان سنگ غلت خورده</p> <p>(۳) کشیدن نقاشی در کنار قصه</p> <p>(۴) به اشتراک گذاشتن قصه‌ها و دریافت بازخوردهای لازم از معلم و همکلاسی‌ها</p>
۳۱	تلفیق نقاشی با موضوع منظومه شمسی	<p>(۱) تدریس درس با روش مورد انتخابی معلم</p> <p>(۲) آماده کردن وسایل نقاشی مانند برگه، مداد رنگی و غیره</p> <p>(۳) کشیدن نقاشی سیارات منظومه شمسی</p> <p>(۴) به اشتراک گذاشتن نقاشی‌ها</p>
۳۲	تلفیق کاردستی با ساختمان سلول	<p>(۱) ارائه تکلیف ساخت کاردستی با موضوع ساختمان سلول بدون استفاده از تخم مرغ علیرغم آن که کتاب پیشنهاد کرده است</p> <p>(۲) آماده‌سازی وسایل مختلف مانند حبوبات، مقوا و غیره توسط شاگردان</p> <p>(۳) ساختن کاردستی سلول با انتخاب نخود، لوبیا و عدس به ترتیب مثابه هسته، سیتوپلاسم و غشاء</p> <p>(۴) به اشتراک گذاری و نمایش کاردستی‌های جالب</p>
۳۳	تلفیق نقاشی با موضوع گوارش و جذب غذا	<p>(۱) ارائه تکلیف نقاشی یک سلول در برگه</p> <p>(۲) درخواست از دانش‌آموزان برای افزودن نقاشی غذایی که می‌خواهد وارد سلول شود</p> <p>(۳) کشیدن دانه‌های غذایی مختلف یا پیتزاهای خرد شده و غیره توسط شاگردان</p> <p>(۴) گسترش نقاشی و کشیدن سلول در داخل یک رستوران به مثابه روده باریک که غذا آماده جذب می‌شود.</p>
۳۴	تلفیق قصه‌گویی با گوارش غذا	<p>(۱) ارائه تکلیف قصه‌گویی شرح سرنوشت غذا در دستگاه گوارش (خود را به جای یک لقمه غذا بگذارند)</p> <p>(۲) نوشتن داستان سرنوشت خود به عنوان لقمه غذا</p> <p>(۳) به اشتراک گذاری داستان‌های نوشته شده</p>

شماره تجربه	عنوان تجربه عملی	مراحل تلفیق
۳۵	تلفیق طراحی با واحد اندازه گیری طول	<p>(۱) تدریس واحد اندازه گیری طول</p> <p>(۲) کشیدن شکل هایی که به تناسب واحدهای اندازه گیری طول یعنی میلی متر، سانتی متر، متر و کیلومتر را نشان دهد</p> <p>(۳) به اشتراک گذاری شکل های طراحی شده</p>
۳۶	تلفیق تصویربازی با ضرب	<p>(۱) نوشتن پاسخ ضرب ها با سایر اعداد در داخل دایره های کوچک در یک شکل</p> <p>(۲) ارائه فهرست جملات ضرب بدون پاسخ</p> <p>(۳) رنگ آمیزی پاسخ ضرب ها در شکل داده شده</p> <p>(۴) یافتن تصویری که پس از رنگ آمیزی پاسخ ها نمایان می شود</p>
۳۷	تلفیق کاردستی با نشانه «ن»	<p>(۱) آماده سازی وسایلی مانند آرد، آب و غیره</p> <p>(۲) درست کردن خمیر نان در کلاس درس با کمک معلم</p> <p>(۳) درست کردن مجدد خمیرنان در منزل با کمک خانواده و طبخ نان با شکل هایی که نشانه «ن» را نشان بدهند</p> <p>(۴) به اشتراک گذاری تصویر اشکال ساخته شده</p>
۳۸	تلفیق کاردستی با موضوع کاربرد گیاهان	<p>(۱) آماده سازی وسایلی مانند سبزی، پیاز، کلم رنگی</p> <p>(۲) درست کردن آبرنگ گیاهی</p> <p>(۳) کشیدن شکلک ها و نقاشی با آبرنگ تهیه شده</p>
۳۹	تلفیق حجم سازی (مجسمه، سفال) با موضوع ارزش خاک	<p>(۱) آماده سازی وسایلی مانند خاک، ابرنگ و غیره</p> <p>(۲) درست کردن گل</p> <p>(۳) درست کردن مجسمه با گل تهیه شده</p> <p>(۴) رنگ آمیزی آثار درست شده</p>
۴۰	تلفیق هنر دیجیتال با درس کاجستان	<p>(۱) ساخت پویا نمایی درس کاجستان با برنامه اسکرچ</p> <p>(۲) نمایش و به اشتراک گذاری محتوای تولید شده</p>
۴۱	تلفیق شعر، خوشنویسی و نقاشی با تدریس سوره تین	<p>(۱) کشیدن نقاشی با موضوع سوره تین</p> <p>(۲) نوشتن شعری درباره سوره تین با خط نستعلیق در کنار نقاشی</p> <p>(۳) نمایش و به اشتراک گذاری نقاشی آماده شده</p> <p>(۴) بحث و پرسش پاسخ دانش آموزان درباره نقاشی نمایش داده شده</p>
۴۲	تلفیق نمایش با پیام قرآنی «هل جزاء الاحسان الا احسان»	<p>(۱) نوشتن نمایشنامه عروسکی توسط معلم</p> <p>(۲) انتخاب بازیگران و توضیح نقش آنان و آماده سازی عروسک ها</p> <p>(۳) اجرای نمایش (دانش آموزی که در درس ریاضی به دیگران کمک می کرد در هنگام مسابقه خوشنویسی از کمک افرادی که از او ریاضی گرفته بودند برخوردار و برنده می شود و فرشته پیام قرآنی را قرائت می کند)</p> <p>(۴) بحث درباره نمایش اجرا شده بین شاگردان</p>
۴۳	استفاده از نمایش برای رفع خستگی	<p>(۱) آماده کردن آزمون هایی مانند بیان احساسات مختلف چون شادی، گریه، تعجب و غیره</p> <p>(۲) توضیح سناریو به شاگردان برای ایفای نقش به صورت داوطلبانه</p> <p>(۳) انتخاب داوطلب ایفای نقش مثلا برای بهتر گریه کردن، بهتر خندیدن و غیره</p> <p>(۴) ایفای نقش داوطلب و رفع خستگی شاگردان</p>

شماره تجربه	عنوان تجربه عملی	مراحل تلفیق
۴۴	تلفیق نقاشی با مسائل ریاضی	(۱) کشیدنی تصویر ثابت به نام تپلو (پسریچه تپل) در تخته کلاس (۲) طرح مسئله با شخصیت تپلو (۳) حل مسئله توسط شاگردان
۴۵	تلفیق طراحی و نقاشی با تربیت بدنی	(۱) بیان هدف فعالیت و بازی (۲) گروه بندی شاگردان و انتخاب گروه‌های رقیب (۳) کشیدن ۲ قیف بستنی در تخته (۴) دادن مازیک به هر گروه و استادان آن‌ها در انتهای کلاس (۵) آغاز بازی با سوت معلم برای کشیدن اسکوپ بستنی روی قیف‌ها (هر نفر یک اسکوپ بر روی قیف می‌کشد و مازیک را به همگروهی خود برمی‌گرداند) (۶) ارزیابی اسکوپ‌های کشیده شده از منظر سرعت، دقت و کامل بودن
۴۶	تلفیق نمایش با تربیت بدنی	(۱) تعیین موضوع جلسه آموزش مانند نحوه حمل کوله‌پشتی (۲) توضیح نحوه حمل کوله‌پشتی و راه رفتن با آن (۳) اجرای نحوه حمل کوله‌پشتی در موقعیت‌های فرضی گوناگون (بازار، مدرسه و غیره)
۴۷	تلفیق نمایش با مهارت نه‌گفتن در مطالعات اجتماعی	(۱) آماده‌سازی شاگردان برای ایفای نقش در نمایش (۲) ایفای نقش دعوت کننده به کار ناپسند توسط معلم (۳) ایفای نقش دانش‌آموزان انتخاب شده به عنوان مخاطب دعوت کننده به کار ناپسند (معلم) (۴) بحث و گفتگو پیرامون نمایش
۴۸	تلفیق نمایش با هفت خان رستم	(۱) تدریس درس به روش انتخابی معلم (۲) انتخاب یک گروه بازیگری برای ایفای نقش در داستان هفت خان رستم (۳) تمرین نمایش به مدت یک هفته در زمان‌های خارج از کلاس درس (۴) اجرای نمایش در یکی از زنگ‌های هنر
۴۹	تلفیق نقاشی با درس ماکت داشتند	(۱) نقاشی تصویر موردنظر در تابلو به‌جای ماکت که در مدرسه موجود نبود (۲) ورود دانش‌آموزان و مشاهده تصویر نقاشی شده (۳) تدریس درس موردنظر با استفاده از تصویر نقاشی شده
۵۰	تلفیق نقاشی با حروف الفبا	(۱) تدریس نشانه مورد نظر با روش انتخابی معلم (۲) بیان فعالیت نقاشی اشیا بی که نام آنها دارای نشانه تدریس شده است. (۳) نقاشی شی دارای نشانه موردنظر (۴) نوشتن نام شی نقاشی شده توسط شاگرد یا معلم در زیر آن
۵۱	تلفیق موسیقی و شعر با تدریس نشانه «أ استثنا»	(۱) آماده کردن گیتار و بردن آن به کلاس درس توسط معلم (۲) ورود علم با گیتار به کلاس درس (۳) شروع به نواختن گیتار پس از سلام و احوالپرسی (۴) خواندن شعر با محتوای معرفی «أ استثنا» به همراه نواختن گیتار (۵) حدس برخی دانش‌آموزان از نشانه جدید و معرفی کامل آن توسط معلم (۶) ادامه تدریس درس مربوط با روش انتخابی معلم

سوال دوم: براساس تجربه‌زیسته معلمان، استفاده از قابلیت‌های هنر در تدریس، چه نتایجی به دنبال داشته است؟ پاسخ به سوال فوق براساس تحلیل و کدگذاری اطلاعات گردآوری شده از مشارکت کنندگان انجام شده که مقولات و مضامین مطابق جدول (۳) استخراج گردیده‌اند.

جدول (۳): آثار و نتایج استفاده از رشته‌های هنری در آموزش دروس غیرهنری

مقوله‌ها و مضامین استخراج شده	کدگذاری محوری	کدگذاری باز
	غنی سازی یادگیری و عملکرد	غنی شدن پوشه کار دانش‌آموزان
		زمینه فعالیت بیشتر در جلسه هنر
غنی سازی یادگیری	غنی سازی جلسات هنر	کاهش دغدغه معلم برای جلسات هنر
		تصور زنگ ریاضی به عنوان زنگ هنر
		دست ورزی دانش‌آموزان در دروس مختلف ریاضی
	بسط حواس دریافتی	درگیری ذهن و جسم
		نقاشی‌های جالب برای مفهوم انفاق
		جالب بودن آثار نقاشی
		ساخت مدارهای قشنگ
زمینه تولید هنری	تولید آثار هنری جالب	جالب بودن داستان داد و ستد خود در زندگی غارنشینی فرضی
		نوشتن داستان‌های زیبا برای سنگ قبرغلتیده شده از بالای کوه
		کشیدن تصاویر خوب برای ضرب المثل
		جالب بودن الگوهای ساخته شده با چوب پزشکی برای بچه‌ها
		ذوق کردن شاگردان پس از عکاسی معلم از آثارشان
		ذوق بسیار دانش‌آموزان در کاردستی کاغذ مارپیچی و آزمایش با حرارت
		نشان دادن ذوق و شوق شاگردان در ریاضی
	افزایش انگیزه شاگردان	جالب بودن عکاسی معلم برای شاگردان از فعالیت آنها
		جالب بودن پوستر شهرهای باستانی برای شاگردان
		جذاب شدن بخش صندلی صمیمیت قارسی برای شاگردان
		ترغیب شدن شاگردان فعالیت الگوهای ریاضی
آثار انگیزشی		علاقه‌مندی شاگردان به جلسات هنر
		فعالیت با انگیزه شاگردان
		علاقه مند شدن شاگردان به مباحث هندسی
	افزایش انگیزه معلم	استقبال معلم از پیشنهاد تکرار تلفیق نقاشی با مطالعات اجتماعی
	رضایت خاطر معلم	برچسب صدف‌های استفاده شده از الگوی ریاضی برای معلم جالب بود

مقوله‌ها و مضامین استخراج شده	کدگذاری محوری	کدگذاری باز
		تکان خوردن شاگردان مانند تکان خوردن آب برکه بر اثر سنگ انداختن
	تغییر مثبت در روحیه شاگردان	تکان دادن بچه‌ها به واسطه پخش موسیقی سلام فرمانده
		رفع کسل بودن مطالب تئوری ریاضی
		لذت بردن شاگردان از مباحث زوایای مرکزی دایره
		لذت بردن شاگردان از درست کردن ظروف سفالی
	کسب لذت و رضایت خاطر شاگردان	خوشحالی بچه‌ها بدلیل داشتن آزادی در انتخاب وسایل متنوع به جای وسایل پیشنهادی کتاب
		لذت خاص برای شاگردان بخاطر ایفای نقش معلم همتا
		احساس موفقیت شاگردان
		لذت بردن بچه‌ها از ساخت ماکت
		ساخت مدارهای الکتریکی خلاق و پیچیده
	زمینه سازی برای خلاقیت	نوشتن داستان با خلاقیت خود در فارسی
		خلاقیت دانش‌آموزان برای ادامه داستان نیمه تمام
پرورش خلاقیت		درست کردن اشکال متنوع در حباب سازی
	زمینه سازی تولید آثار متنوع	درست کردن اشکال متنوع در حجم‌سازی (مجسمه، سفال) با گل
		آثار بسیار متنوع بچه‌ها در کاردستی ساختمان سلول
		ماندگاری مطالب و صحنه در ذهن
	تثبیت یادگیری	ماندگاری مطالب ناهمواری‌ها در اثر ساخت ماکت
		یادسپاری و ماندگاری مطالب نقاشی شده
		یادسپاری مطالب و صحنه در ذهن
		یادگیری مباحث ریاضی
		یادگیری آسان مطالب ماشین‌های ورودی خروجی
		یادگیری بهتر
تسهیل، تثبیت و تعمیق یادگیری		آموختن راحت تر از فعالیت خود
	تسهیل یادگیری	فهم نحوه کار مورخان
		رفع دشواری مطالب تئوری ریاضی
		تسهیل درک مفهوم انفاق
		نقاشی مفهوم موردنظر پیام قرآنی
		سریعتر رسیدن دانش‌آموزان به پاسخ‌ها

کدگذاری باز	کدگذاری محوری	مقوله‌ها و مضامین استخراج شده
اثربخشی خوشنویسی خط میخی و ترجمه آن	اثربخشی فعالیت	
طی شدن سطوح مختلف یادگیری		
آشنایی دانش‌آموزان با دنیاهای متفاوت در بخش صندلی صمیمیت	ارتقا سطح یادگیری	
ارتقا باور دانش‌آموزان به نعمت‌های بی شمار خداوند		
یادگیری موضوعات سطح بالا در الگوهای ریاضی		
ایفای نقش معلم همتا در یادگیری مطالب	فرصت کسب مهارت	هم افزایی بین شاگردان و تقویت فراشناختی
تدریس و توضیح آثار خود به همکلاسی‌ها	فراشناختی و هم افزایی	
راحت بودن شاگردان برای کمک خواستن از همدیگر		
اصلاح اشتباهات در طول فعالیت	فراهم شدن فرصت ارزشیابی	فرصت ارزشیابی
آگاهی معلمان از میزان یادگیری دانش‌آموزان		
درگیری دانش‌آموزان با مباحث ریاضی		
انجام راحت فعالیت‌های کتاب ریاضی	افزایش درگیری دانش‌آموزان	
شلوغی و سروصدای ظاهری		افزایش مشارکت و درگیری شاگردان
مشارکت همراه با ذوق		
رقابت بین شاگردان	فراهم سازی فرصت رقابت سالم	
کشیدن مکان‌های موردعلاقه در نقشه و راهنمای آن		
فعالیت مطابق شکل مورد نظر خودشان	توجه به علائق شاگردان	توجه به علائق شاگردان
استفاده از ذوق و شوق هنری خود		
آزادی بیشتر شاگردان برای فعالیت		
رفع نیاز به تمرین و تکرار	صرفه جویی در زمان	صرفه جویی در زمان یادگیری
خوب و ناب بودن تناتر کلاسی برای فارسی	شناسایی رشته‌های هنری	تولید دانش حرفه ای
خوب بودن مسابقه نمایش بین گروه‌ها در فارسی	مناسب تلفیق درسها	
توجه به جزییات محله در ساخت ماکت آن	توجه شاگردان به ظرائف و جزییات	توجه به ظرائف و جزییات
جالب بودن توجه به جزییات شاگردان	جزییات	

مطابق جدول (۳) آثار و نتایج کاربرد هنر در آموزش دروس غیرهنری مشتمل بر ۱۲ مقوله است که با استناد به اطلاعات گردآوری شده تشریح گردیده‌اند:

۱- غنی‌سازی یادگیری

غنی‌سازی محیط یادگیری یکی از دغدغه‌های مهم معلمان در کلاس‌های درس است. تحقق این دغدغه موجب می‌گردد سطح و عمق یادگیری شاگردان افزایش یابد. این مهم در تجارب مورد بررسی محقق گردیده است. مشارکت‌کننده (۱) می‌گوید:

«وقتی دانش‌آموزان الگوهای عددی را با عدس و لوبیا درست کردند متوجه شدند که شکل‌های بعدی چه تعداد از این‌ها خواهد داشت زیرا آنها صرفاً ذهنی حدس نزده و نمی‌نوشتند بلکه دست‌ورزی می‌کردند و مشاهده می‌کردند آنها به چه تعداد کنار هم قرار می‌گرفتند».

۲- زمینه‌سازی تولید آثار هنری

یکی از اهداف آموزش هنر تولید آثار هنری است. بررسی تجارب معلمان نشان می‌دهد که این مهم در دروس گوناگون دوره ابتدایی رخ داده است و معلمان در حین بیان و تجارب خود با عبارات و اصطلاحاتی مانند آثار جالب، آثار قشنگ، نوشتن زیبا و غیره به آنها اشاره نموده‌اند. مشارکت‌کننده (۱) می‌گوید:

«از بچه‌ها خواستم در موضوع این که سنگ‌ها وقتی از بالای کوه به سمت پایین می‌افتند چه اتفاقی برایش می‌افتد خود را به جای سنگ بزرگ بگذارند که قرار است از بالای کوه سمت پایین غل بخورد داستان آن را نوشته و نقاشی نیز برایش بکشند و بچه‌ها داستان‌های زیبایی نوشته بودند و نقاشی‌های بسیار جالبی برایش کشیده بودند».

مشارکت‌کننده (۲۵) می‌گوید:

«دانش‌آموزان برای مفهوم انفاق در قرآن چهارم که بیان شده مانند دانه ای است که می‌کارند تا خوشه بدهد و خوشه دارای دانه‌های فراوان باشد. بچه‌ها نقاشی‌های بسیار جالبی کشیدند و کامل مفهوم انفاق را درک کردند».

۳- آثار انگیزشی

یکی از مسائل امروزی معلمان در کلاس‌های درس پایین آمدن انگیزه دانش‌آموزان است؛ تجارب معلمان نشان داد که جوشش انگیزه در دانش‌آموزان و همین‌طور در معلمان، از آثار تلفیق هنر با سایر دروس است. مشارکت‌کننده (۲) می‌گوید:

«بچه‌ها در ساخت کاردستی کاغذ ماریچ به آن علاقه نشان دادند وقتی کاغذ ماریچ را بالای حرارت نگرفتن کاغذ حرکت میکرد بسیار ذوق می‌کردند و خوششان می‌آمد».

مشارکت‌کننده (۲۲) بیان کرده است:

«بعد از ورود به کلاس و سلام و احوالپرسی شکل نشانه‌ها استخوان را پای تابلو کشیدم و شروع کردم به گیتار زدن و خواندن شعر، بعد از خواندن شعر و گفتن داستان این نشانه، بچه‌ها به قدری ذوق‌زده شده بودند که مرتب دست می‌زدند و می‌خندیدند».

۴- پرورش خلاقیت

هنر عرصه‌ای است که فرد فعال در آن می‌تواند خلاقیت خویش را جلا دهد و از پیامدهای فعالیت هنری تولید آثار خلاق است. مشارکت‌کننده (۳) می‌گوید:

«وقتی از بچه‌ها خواستم کاردستی ساختمان سلول را با چیزهایی غیر از وسایل پیشنهادی کتاب، بسازند بچه‌ها با استفاده از حبوبات یعنی نخود را به عنوان هسته، لوبیاها را به عنوان سیتوپلاسم و لایه نازکی از عدس را به عنوان غشا، ساختمان سلول درست کرده بودند کارها بسیار متنوع بود».

۵- تسهیل، تثبیت و تعمیق یادگیری

نتایج کاربرد هنر نشان داد که تسهیل تثبیت و تعمیق یادگیری دانش‌آموزان در تأمل معلمان صاحب تجربه بر روی پیامدهای تلفیق هنر، به چشم می‌خورد. مشارکت‌کننده (۱) می‌گوید:

«وقتی بچه‌ها با کاردستی کسرها را نشان می‌دادند خیلی راحت‌تر قسمت‌هایی که از یک کل جدا می‌کردند کسرهایشان را می‌نوشتند وقتی هوش و هنری کودکان فعالیت می‌کند یادگیری آسان‌تر می‌شود». مشارکت‌کننده (۲۳) می‌گوید: «وقتی دانش‌آموزان نمایش عروسکی را مشاهده کردند ... پیام قرآنی هل جز الاحسان الا احسان را به آسانی درک کردند». مشارکت‌کننده (۷) نیز در این باره چنین گفته است: «صندلی صمیمیت برای بچه‌ها جذاب بود ... این باعث می‌شد ماندگاری مطالب و صحنه‌ها در ذهنشان اتفاق بیفتد».

۶- هم‌افزایی بین شاگردان و تقویت مهارت فراشناختی

بر اساس تجارب معلمان ملاحظه می‌گردد که در این تجارب بستر و فرصت هم‌افزایی، ایفای نقش معلم هم‌تا (همانند آموزش متقابل) و فرصت توضیح و تبیین آثار هنری برای شاگردان فراهم شده است که این فرصت‌ها منجر به هم‌افزایی شاگردان از یک سو و تقویت مهارت فراشناختی از سوی دیگر شده است. مشارکت‌کننده (۲۰) می‌گوید:

«در درس سفری به شهرهای باستانی مطالب آنقدر سنگین است که از بچه‌های خود خواستم نقاشی خودشان را به عنوان یک مسئول موزه بکشند که انگار قرار است در موزه قرار دهند و به عنوان مسئول موزه آن را به تماشاگران شرح دهند و در کنارش با زبان خودشان بنویسند آریایی‌ها از کجا آمدند؟ به کجا نقل مکان کرده‌اند و چه اتفاقاتی برای ایشان افتاد؟»

۷- فرصت ارزشیابی

در تلفیق هنر با سایر موضوعات مشاهده می‌گردد که فرصت ارزشیابی فعالیت و یادگیری دانش‌آموزان برای معلم فراهم می‌شود. مشارکت‌کننده (۱۴) نیز بیان کرده است: «یکی از بازی‌های کلاسی من در روزهای بارانی به این صورت است که بچه‌ها نقاشی در تابلو کلاس آن هم به صورت تیمی انجام می‌دهند. در یک بازی با توجه به قراری [معیارها] که از ابتدا گذاشتیم توانستیم اسکوپ بستنی کامل نقاشی شده را برنده اعلام کنیم یعنی هر تیمی که تعداد نفراتش به ترتیب و درست اسکوپ‌ها روی قیف سوار می‌کرد برنده محسوب می‌شد».

۸- افزایش مشارکت و درگیری دانش‌آموزان

تجربه زیباشناختی به عنوان فراهم‌کننده دانش و لذت زیبایی‌شناختی، مستلزم درگیری پویا و فعال فرد با کارهای هنری است که به قول گودمن^۱ در آن فرد بی‌قرار و جستجوگر است (Smite, 2008). حال مشاهده می‌کنیم که مشارکت، رقابت، فعالیت و درگیری دانش‌آموزان با فعالیت‌های پیش‌بینی شده معلمان حاصل تلفیق هنر با سایر موضوعات درسی است. مشارکت‌کننده (۳۰) بیان می‌کند:

«چون جسم و ذهن آنها درگیر است درس ریاضی برایشان آسان‌تر و شیرین‌تر می‌شود».

مشارکت‌کننده (۱۳) بیان می‌کند:

«برای ساخت ماکت خواستم گروهی انجام دهند گروه‌ها را خودشان ایجاد کردند در حین کار به گروه‌های دیگر سر می‌زدند که دوستانشان به چه کاری یا به ساخت کدام قسمت مشغول هستند؟»

مشارکت‌کننده (۵) نیز می‌گوید:

«وقتی دانش‌آموزان خودشان درگیر می‌شوند می‌فهمند زنگ ریاضی زنگ هنر نیز است و ذوق و شوق نشان دادند.»

۹- توجه به علاقه شاگردان

تجارب معلمان نشان می‌دهد نه تنها جذابیت و جالب بودن برای شاگردان از پیامدهای تدریس تلفیقی موضوعات درسی با هنر است بلکه این تجارب فرصتی فراهم می‌آورند که علایق شاگردان مدنظر قرار گیرد. در این راستا مشارکت‌کننده (۹) می‌گوید:

«در قسمت راهنمای نقشه به بچه‌ها گفتم برگه کاغذ معمولی بیاورند و خودشان نقشه جایی را که دوست دارند بکشند ...»

مشارکت‌کننده (۱۲) در این راستا چنین گفته است:

«برای مثل جوینده یابنده است از بچه‌ها خواستم تصاویر دیگری غیر از تصویر کتاب که دوست دارند بکشند و چقدر خوشحال شدند ...»

۱۰- استفاده بهینه و صرفه جویی در زمان

یکی از پیامدهای خاصی که در بررسی تجارب معلمان مشاهده گردید صرفه‌جویی در زمان در برخی از این تلفیق‌ها بوده است. این پیامد از آنجا ناشی شد که مشارکت‌کننده (۱۵) چنین بیان کرد:

«در درس شهر و روستای من زمانی که تدریس کردم از بچه‌ها خواستم نقاشی شهر، روستا و عشایر را بکشند و مطالب مربوط به آنها را کنار نقاشی بنویسند وقتی بچه‌ها ویژگی‌ها را به تفکیک نقاشی آن مکان‌ها نوشتند ماندگاری آن مطالب در ذهن شان بیشتر شد و نیاز به تمرین و تکرار مطالب در فرصت‌های بعدی نبود.»

البته این پیامد به معنای آن نیست که تلفیق هنر با سایر موضوعات درسی همیشه منجر به صرفه جویی در زمان می‌شود؛ بلکه می‌توان گفت از آنجا که تلفیق هنر موجب تعمیق و تثبیت یادگیری دانش‌آموزان می‌شود تثبیت یادگیری موجب می‌شود که در فرصت‌های بعدی دانش‌آموزان نیاز به تکرار توضیح و تدریس آن مطالب از سوی معلم نداشته باشند.

۱۱- تولید دانش حرفه‌ای

فنسترمایخر (Musapour, 2014) از انواع دانش‌های عمومی، تربیتی، تخصصی و تخصصی-تربیتی یاد می‌کند. یکی از نتایج تجارب معلمان، دانشی است که معلمان حین تجربه بدست می‌آورند که این دانش مطابق نظر فنسترمایخر می‌تواند جز دانش تخصصی تربیتی به شمار آید زیرا تقریباً حین آموزش به دست آمده است. برای مثال اثربخشی استفاده از نقاشی در پیام‌های قرآنی، نقاشی محیط‌های گوناگون زندگی در مطالعات اجتماعی یا تناسب رشته نمایش برای درس فارسی را می‌توان از نمونه دانش‌هایی برشمرد که در فرایند کاربرد هنر در آموزش شکل می‌گیرند. در این راستا مشارکت‌کننده (۷) گفته است:

«برای درس فارسی استفاده از تئاتر کلاس ایده خوب و نابی است همچنین برگزاری مسابقه نمایش و تئاتر به این کلاس‌ها خوب است.»

مشارکت‌کننده (۲۴) می‌گوید:

«در درس قرآن می‌توان برای پیام قرآنی نقاشی کشید مثلاً برای پیام قرآنی اگر بخواهید نعمت‌های خدا را بشمارید قطعاً نمی‌توانید، می‌توان از بچه‌ها خواست نعمتهایی که خدا به آنها داده را بنویسند. وقتی من این کار را کردم به بچه‌ها گفتم حالا نقاشی آنهایی را که نوشته‌اید بکشید بچه‌ها متوجه شدند که نمی‌توانند همه آن نعمت‌ها را نقاشی کنند و این زمینه درک پیام قرآنی را فراهم آورد».

۱۲- توجه به ظرائف و جزئیات

ظرافت از جمله مفاهیم پرکاربرد در دنیای هنر است. وحدت طلب، هاشمی و قدیم زاده (Vahdattalab, Hashemi & Ghadamzadeh, 2019) برای ظرافت نمونه‌هایی معرفی کرده‌اند که یکی از آن نمودهای ظرافت، جزئیات است. در بررسی تجارب معلمان نیز شاهد هستیم که این تلفیق زمینه و بستر توجه به ظرافت و جزئیات را برای دانش‌آموزان فراهم ساخته است. مشارکت‌کننده (۱۳) در مورد توجه دانش‌آموزان به جزئیات می‌گوید:

«در محله مدرسه، سینما وجود دارد بچه‌ها حتی ساختمان سینما را هم درست کرده بودند، ماشین درست کرده بودند، موتور درست کرده بودند، باغ سیب و سیب سلامت در این محله هست حتی آنجا را هم درست کرده بودند و برایم بسیار جالب بود».

مشارکت‌کننده (۷) می‌گوید:

«وقتی بچه‌ها روی صندلی معلم می‌نشستند به جزئیات و نکاتی اشاره می‌کردند که برایم جالب بود».

شکل (۱): آثار و نتایج کاربرد هنر در آموزش دروس غیرهنری

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش ۵۱ تجربه عملی درباره کاربرد هنر در آموزش دروس غیرهنری مورد بررسی قرار گرفته است. برای هر تجربه مطابق جدول (۲) موضوعات تلفیقی و همچنین مراحل طی شده توسط معلم احصاء شده است. جدول (۲) نشان می‌دهد که از بین ۱۳ رشته هنری مورد بررسی، ۱۰ رشته در تجارب معلمان مورد بهره‌برداری قرار گرفته و سه رشته آثار هنری تاریخی، فیلم و آواز و سرود در تجارب معلمان شرکت‌کننده در مصاحبه دیده نمی‌شود. از نظر دروس و حوزه‌های یادگیری دوره ابتدایی، ۷ درس ریاضی، فارسی، علوم، مطالعات اجتماعی، هدیه‌های آسمان، قرآن و تربیت بدنی در بین تجارب معلمان دیده شد و تنها برای دو درس تفکر و پژوهش و فناوری تجربه‌ای بیان نگردیده است. البته نبود این دروس و همچنین برخی رشته‌های هنری بر اساس بررسی‌های پژوهشگر به معنای آن نیست که اصلاً به آنها توجه نمی‌شود بلکه معلمان سعی کردند تجاربی که برایشان خاص و موفقیت‌آمیز بوده را ذکر نمایند. برای مثال مشارکت‌کننده (۱) می‌گوید: «فیلم آموزشی (که در تجارب اشاره نشده) برخی مباحث را در گروه مجازی شاد قرار می‌دهم.» یا مشارکت‌کننده (۴) می‌گوید: «برای برخی از دروس فیلم آموزشی تدریس خود را آماده و در گروه قرار میدادم تا درس برای یادگیرندگان جا بیفتد».

از آنجا که هدف نخست پژوهش، چگونگی کاربرد هنر در آموزش دروس غیرهنری بود چگونگی این کاربرد در جدول (۲) مشخص گردید. لیکن پس از مقایسه روش‌ها و مراحل طی شده از سوی معلمان مشخص شد که برای برخی از تجارب مشابه می‌توان مراحل تقریباً مشخص و مشترکی را بیان نمود. برای مثال در تجاربی که معلمان از نمایش استفاده کردند می‌توان مراحل الگوی تدریس ایفای نقش را در تجارب معلمان مشاهده کرد. نظر به تفاوت‌های موقعیتی هر تجربه از منظر عواملی مانند محتوای درس، شاگردان، امکانات مدرسه و معلم، تفاوت نحوه کاربرد هنر توسط معلمان بیش از شباهت عملکرد آنان است؛ زیرا معلمان با توجه به متغیرهای موقعیتی از یک سو و تشخیص، ترجیحات و خلاقیت خود از سوی دیگر، کاربردی منحصر به فرد از هنر در تدریس‌شان داشته‌اند. این یافته با نتایج رابکین و درموند (Rabkin & Redmond, 2006) و یافته برنافورد و دیگران (Bernaford & et al, 2001) مبنی بر دشوار بودن شناسایی فرایندی عام برای تلفیق هنر و همچنین خصلت هنری تلفیق هنر مطابقت دارد.

در پرسش دوم، تحلیل داده‌ها نشان داد که در بین نتایج، آثار انگیزشی و تسهیل، تثبیت و تعمیق یادگیری بیشتر از سایر نتایج و پیامدها از سوی معلمان مورد اشاره قرار گرفته‌اند. این بدین معنا است که کاربرد هنر در آموزش، لذت زیباشناختی و دانش زیباشناختی را به همراه داشته است. این یافته با یافته‌های پروژه یادگیری تلفیقی هنر (Senapaty, 2019)، کامیلو و استیو (Camille & Steve, 2020)، لاجوی پرن (lovejoy & Prain, 2021)، کاپترا و گاندارا (Carpenter & Gandara, 2018) و پانزالان (Punzalan, 2018) همخوانی و مطابقت دارد. زمینه‌سازی تولید هنری نتیجه دیگری است که دارای شواهد قابل توجهی در محتوای مصاحبه مشارکت‌کنندگان می‌باشد. اهمیت تولید هنری از آن جهت است که جزء اهداف آموزش هنر در برنامه درسی هنر دوره ابتدایی ایران (Educational Research and Planning Organization, 2012) و یا از نظر صاحب‌نظرانی چون آیزنر (Eisner, 2002) می‌باشد. از این یافته می‌توان نتیجه گرفت که کاربرد تلفیقی هنر با آموزش سایر درس‌ها می‌تواند زمینه تحقق اهداف درس هنر را نیز به دنبال داشته باشد. این یافته‌ها با نتایج شرفی (Sharafi, 2011) همخوانی دارد.

بررسی دانش عملی معلمان دوره ابتدایی درباره کاربرد هنر در آموزش دروس غیرهنری

علاوه بر نتایج فوق که دارای شواهد قابل توجهی بودند غنی سازی محیط یادگیری، پرورش خلاقیت و افزایش مشارکت و درگیری دانش آموزان نیز به طور قابل توجهی از سوی معلمان مورد اشاره قرار گرفته‌اند. غنی سازی محیط یادگیری که خود به طور مستقیم بر سایر پیامدها و نتایجی مانند تعمیق و تثبیت یادگیری تأثیرگذار است و پرورش خلاقیت به عنوان یک هدف فرادرسی از تجارب عملی معلمان در زمینه کاربرد تلفیقی هنر متأثر شده است. این یافته‌ها نیز با نتایج پژوهش سنپاتی (Senapaty, 2019)، کارپنتر و گاندارا (Carpenter & Gandara, 2018)، پانزالان (Punzalan, 2018)، مبنی بر افزایش مشارکت دانش آموزان مطابقت دارد.

بر اساس یافته‌ها می‌توان بیان کرد همانطور که لیزا (Lisa, 2013) تلفیق هنر با آموزش را از نوع کارهای انجام دانی و عملی دانسته نحوه کاربرد تلفیقی هنر در آموزش سایر موضوعات درسی در جامعه آماری مورد مطالعه نیز دارای وجه هنری و موقعیتی است؛ زیرا معلمان دارای تجربه عملی، هر یک بر اساس تأملات و تشخیص‌های خود تصمیمات خاصی راجع به نحوه آغاز، ادامه و پایان کاربرد هنر در آموزش اتخاذ نموده‌اند. همانطور که قبلاً ذکر شده تفاوت مراحل اجرایی تجارب، بیش از شباهت آنهاست و براین اساس می‌توان گفت دانش کاربرد تلفیق هنر از نوع دانش‌های آموزش محتوا، یا دانش تخصصی-تربیتی (PCK) است که بیشتر در صحنه و میدان کلاس درس به دست می‌آید. لذا ترویج این نوع دانش و عمل مستلزم گردآوری هرچه بیشتر تجارب عملی معلمان است تا معلمان دیگر با مطالعه آنها بتوانند با توشه‌ای سرشار از شقوق و گونه‌های متنوع و متفاوت کاربرد هنر به کلاس‌های درس ورود پیدا کنند. در این صورت می‌توان گفت هر اندازه توشه و اندوخته معلم از دانش عملی و کاربردی تلفیق هنر بیشتر باشد انگیزه بهره‌گیری از قابلیت‌های هنری از یک سو و اتخاذ اقدام‌های عملی مناسب از سوی دیگر وضعیت بهتری به خود می‌گیرد.

موضوع مهم دیگری که در اینجا می‌توان به آن اشاره کرد آن است که در وضعیت کنونی تجارب معلمان، هنر به مثابه یک برنامه درسی خادم مورد استفاده قرار گرفته است. هرچند که مطابق یافته‌های پرسش دوم، زمینه تحقق تولید هنری به عنوان یک هدف آموزش هنر فراهم گردیده یا جلسات درس هنر نیز غنی شده است؛ اما نمی‌توان ادعا کرد به همان اندازه که سایر درس‌ها از هنر بهره گرفته‌اند هنر نیز به همان میزان از خدمات سایر درس‌ها بهره‌مند شده است؛ زیرا در روش تلفیقی هنر، هدف آن است که رشته‌های درسی به کمک یکدیگر بیابند و تقریباً مواد درسی تلفیقی هر یک در عین خادم بودن مخدوم نیز باشند (Silverstein & Layne, 2010). براین اساس می‌توان گفت روش‌هایی که معلمان اذعان کرده‌اند نشان می‌دهد معلمان بیشتر به تزریق هنرها روی آورده‌اند تا به تلفیق هنرها. این امر بیانگر آن است که رسیدن به وضعیت مناسب تلفیق هنرها با آموزش سایر دروس، نیازمند آموزش معلمان با رویکردهای خاصی مانند متورینگ است.

موضوع پایانی در بحث یافته‌ها، تمرکز بر خود آثار کاربرد هنر است. همان‌طور که یافته‌ها نشان دادند برخی از نتایج همانند تعمیق و تثبیت یادگیری، غنی سازی محیط یادگیری مربوط به درس‌هایی است که از هنر برای آموزش آنها بهره گرفته شده است، برخی از نتایج دیگر مربوط به اهداف کلی و عمومی تعلیم و تربیت مانند پرورش خلاقیت، مهارت‌های فراشناختی، هم‌افزایی و همکاری شاگردان، توجه به علائق و آثار انگیزشی است و برخی دیگر نیز به تحقق اهداف درس هنر مانند زمینه سازی تولید آثار هنری متنوع و جالب مربوط می‌شوند. برخی از آثار نیز مربوط به تسهیل توانمندسازی معلمان همانند تولید دانش حرفه‌ای و همچنین تقویت انگیزه معلمان است. بر اساس گوناگونی نتایج تجارب معلمان شاید بتوان گفت که کاربرد هنر در آموزش سایر درس‌ها نتایج متعددی تولید می‌نماید.

درباره اهمیت نتایج کاربردی تلفیق هنر نیز می‌توان گفت همانطور که در رویکرد برنامه درسی ملی (Supreme Council of Education, 2012) تأکید شده است یادگیری حاصل تعامل خلاق، هدفمند و فعال با محیط‌های متنوع یادگیری است. تجارب معلمان نشان داد در این تجارب تعامل، درگیری، مشارکت آن هم به صورت خلاقانه، غنی سازی محیط یادگیری، تنوع و غیره وجود داشته است. از این منظر می‌توان گفت کاربرد تلفیقی هنر با سایر درس‌ها می‌تواند تحقق بخش رویکرد مورد اشاره برنامه درسی ملی باشد. علاوه بر این در اصول حاکم بر راهبردهای یاددهی یادگیری مورد نظر برنامه درسی ملی بر تقویت انگیزه، پیوند نظر و عمل، ساختن علم به جای انباشت حقایق، تعامل مؤثر با معلم، همسالان و انواع محیط‌های یادگیری تأکید شده است (Supreme Council of Education, 2012:41). وقتی در نتایج مقوله‌هایی چون آثار انگیزشی، هم‌افزایی بین شاگردان، تثبیت یادگیری، تقویت مهارت فراشناختی، تولید دانش حرفه‌ای، افزایش مشارکت و درگیری و تولید آثار هنری با مفاهیم مورد نظر سایر درس‌ها را مشاهده می‌کنیم می‌توان ادعا نمود که رعایت اصول مورد اشاره برنامه درسی ملی در کاربرد و تلفیق هنر می‌تواند اتفاق بیفتد.

به صورت خلاصه مبنی بر آنچه مورد بحث قرار گرفت می‌توان گفت علیرغم محدودیت‌هایی از قبیل کمبود پیشینه پژوهشی و همینطور پایین بودن انگیزه مشارکت معلمان و محدود بودن تعداد آنانی که دارای تجربه عملی و زیسته در زمینه کاربردی هنر بودند، با تلاش‌های گوناگون پژوهشگر در انجام پژوهش، یافته‌ها نشان داد کاربرد هنر در آموزش دروس غیرهنری در موضوعات و دروس گوناگون با فنون مختلفی صورت پذیرفته که تعدد فنون مختلف، برخاسته از ماهیت موضوعات و موقعیت‌های گوناگون اجرایی بوده و امکان ارائه یک الگوی خطی برای کاربرد هنر در آموزش دروس غیرهنری امکان‌پذیر نیست. نتیجه دیگر مطالعه بر اساس سوالات پژوهش، مربوط به نتایج و پیامدها بود که نشان داد آثار انگیزشی، تسهیل، تثبیت و تعمیق یادگیری، زمینه سازی تولید آثار هنری که به نوعی فرصت لذت زیباشناختی و کسب دانش زیباشناختی، پرورش خلاقیت، هم‌افزایی شاگردان و غیره را فراهم می‌ساخت از پیامدهای مهم کاربردی هنر در آموزش سایر درس‌ها بوده است و چنین آثاری که اتفاقاً از اهداف مهم معلمان حرفه‌ای و نظام‌های آموزشی است در کاربرد تلفیقی هنر قابل دستیابی است. بر این اساس پیشنهادات کاربردی و پژوهشی زیر برای محیط‌های اجرایی و همینطور توسعه نظری از سوی پژوهشگران ارائه می‌گردد.

- تلفیق دروس غیرهنری با رشته‌های گوناگون هنر برای پیشگیری و جلوگیری از افت انگیزه دانش‌آموزان
- پیش‌بینی فرصت‌های بالندگی برای معلمان دوره ابتدایی در زمینه نحوه غنی‌سازی محیط‌های یادگیری با هنر
- پیش‌بینی معلمان هنر برای دوره ابتدایی جهت همکاری با معلمان در زمینه کاربرد هنر در آموزش
- بررسی نتایج کاربرد هنر در آموزش از دیدگاه دانش‌آموزان
- بررسی نتایج برنامه‌های تلفیقی هنر در سطح مدرسه
- گردآوری روایت تجارب معلمان سراسر کشور در زمینه کاربرد هنر در آموزش و نشر آن

References:

- Biscoe, B., & Wilson, K. (2015). Arts Integration: A Strategy to Improve Teaching and Learning, Promote Personal Competencies, and Turn Around Low-Performing Schools. *Center on School Turnaround at WestEd*. https://www.adi.org/downloads/CST_ArtsIntegration_20150928.pdf
- Burnaford, G., Aprill, A., & Weiss, C. (2001). *Renaissance in the classroom: Arts integration and meaningful learning*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers. https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9781135649135_A23806429/preview-9781135649135_A23806429.pdf

- Camille, F., & Steve, S. (2020). How Arts Education Supports Social-Emotional Development: A Theory of Action. *State Education Standard*, 20 (1), 31-35. <https://nasbe.nyc3.digitaloceanspaces.com/2020/01/Farrington-Shewfelt-January-2020-Standard.pdf>
- Carpenter, T., & Gandara, J. (2018). Making connections: Collaborative arts integration planning for powerful lessons. *Art Education*, 71 (4), 8-13. <https://www.moma.org/momaorg/shared/pdfs/docs/learn/courses/how-arts-education-supports-social-emotional-development.pdf>
- Davis, J. H. (2008). Why our schools need the arts. Teachers College Press. <https://journalhosting.ucalgary.ca/index.php/ajer/article/view/55602/42549>
- Dewey, John. (1934). The art as experience. New York: Published at 1958 by Capricorn Books, G.P Putnam's Sons. <https://ia902908.us.archive.org/28/items/deweyjohnartasanexperience/DEWEY%20John,%20Art%20as%20an%20Experience%22.pdf>
- Educational Research and Planning Organization. (2012). Curriculum Guide for Arts Grades 4, 5, and 6. Tehran: Offset Company.
- Eisner, Elliot. (2002). The art and the creation of mind. Yale university press/new haven and London.
- Ewing, Robyn (2017). The Creative Arts and Teacher Education. Included at: The SAGE handbook of research on teacher education. Edited by Clandinin, D. J., & Husu, J. (Eds.). Sage publication. DOI: 10.4135/9781526402042
- Fenstermacher, G. (1994). The Knower and the Known: the nature of knowledge in research on teaching. In Linda Darling Hammond (Ed.), Review of Research in Education, 20, 3-56 <https://doi.org/10.3102/0091732X020001003>
- Garmabi Hassanali (2022). Identifying the teachings and results of teachers' experiences in the field of applying art in education and teaching. *Bi-Quarterly Theory and Practice in Curriculum*, 10 (20) (244-207). <https://www.magiran.com/p2525243>
- Lisa LaJevic (2013). Arts Integration: What Is Really Happening in the Elementary Classroom?. *Journal for Learning through the Arts*, 9 (1), n1. <https://doi.org/10.21977/D99112615>
- Lovejoy, V., Prain, V., Musk, C., Poljak, L., Roberts, D., & Stewart, I. (2021). What teachers learn from science and arts integration in a design-based learning framework: An Australian study. *Issues in Educational Research*, 31 (1), 149-165. <https://doi.org/10.3316/informit.748989563826656>
- Musapour, Nematollah. (2014). About the University Teaching Method. Tehran: Imam Sadeq University Press
- Punzalan, J. F. (2018). The impact of visual arts in students' academic performance. *International Journal of Education and Research*, 6 (7), 121-130. <https://www.ijern.com/journal/2018/July-2018/10.pdf>
- Rabkin, N., & Redmond, R. (2006). The arts make a difference. *The Journal of Arts Management, Law, and Society*, 36 (1), 25-32. DOI: 10.3200/JAML.36.1.25-32
- Rostamzadeh, F & Asadi, S. (2023). The relationship between the use of visual arts with academic achievement and creativity of male students in District 2 of Urmia city in the academic year 2023. Fifth International Conference on Management and Industry, August 22, 2023. <https://www.sid.ir/paper/1075643/fa>
- Sabzeh, B; Fathi, M and Hassanloo, S. (1403). The effectiveness of artistic activities (performance, poetry reading and storytelling) in learning fraction concepts in mathematics. *A New Approach to Children's Education*, 6 (4), 246-260. doi: <https://doi.org/10.22034/naes.2024.473023.1517>
- Senapaty, hrushikesh. (2019). Art integrated learning Guidelines. New Delhi: Published by National Council of Educational Research and Training. <https://ncert.nic.in/pdf/notice/AIL-Guidelines-English.pdf>
- Sharafi, Hassan. (2011). The possibility of applying the approach of combining artistic production and experimental science concepts in art education, *Quarterly Journal of Educational Innovations*, (39)10, 119-149. https://noavaryedu.oerp.ir/article_78956_73acedc53ac028d9f28109cda8b12041.pdf
- Silverstein, L. B., & Layne, S. (2010). Defining arts integration. The John F. Kennedy Center for the Performing Arts, 1-10. <https://simplifymy.s3.amazonaws.com/c%2Ftitle%2Fsched%2Ffiles%2Fhandouts%2F6-What-is-Arts-Integration-Defining-Arts-Integration.pdf>
- Smite, A. Ralph. (2008). educational aesthetics and Policy. *The Journal of policy arts education review*. Vol:109, No:6, July/Agust2008. DOI: 10.3200/AEPR.109.6.3-12
- Sotiropoulou-Zormpala, M., & Mouriki, A. (2020). Enriching Arts Education Through Aesthetics: Experiential Arts Integration Activities for Pre-school and Early Primary Education. Routledge. DOI: 10.4324/9780429058516
- Supreme Council of Education (2012). National Curriculum of the Islamic Republic of Iran. Tehran: Educational Research and Planning Organization.
- Vahdat-e-Talab Masoud, Hashemi Touraj and Ghadimzadeh, Somayeh (2019). The Concept and Different Contexts of Representing Elegance in Architecture; Case Study: Soltanieh Dome and Sheikh Lotfollah Mosque. *Bagh-e-Nazar Journal*, (81)16, 39-50. <https://doi.org/10.22034/bagh.2019.176115.4042>